

JOAN FUSTER SOBREPÈRE

L'OLIMPIADA POPULAR DEL 1936 CONTRA ELS JOCS DEL NAZISME

El 19 de juliol de 1936 els diaris barcelonins encara titularen «Avui comença l'Olimpiada Popular», la generalització del *pronunciamiento* militar que el dia abans s'havia iniciat al Marroc, i que el mateix dia 19 esdevingué sublevació també a Barcelona, impedí que els Jocs arribessin a celebrar-se.

Pocs dies després, mentre al territori espanyol feixisme i antifeixisme lliuraven la primera batalla d'una guerra que havia de ser la més atroç que la humanitat hagi conegut, Hitler presidia la inauguració dels XI Jocs Olímpics moderns. A l'estadi de Berlín 110.000 veus cridaven *Heil Hitler*, i als acords de la *Marxa de l'Homenatge* de Wagner, dirigida per Richard Strauss, desfilaven els atletes de totes les delegacions, entre elles la dels democràtics EUA del president Roosevelt i la de la França front-populista de Léon Blum. El pols sostingut durant prop de quatre anys entre el règim nazi i els seus adversaris, entestats a boicotejar «l'Olimpiada de la creu gammada», s'havia decidit amb la victòria diplomàtica de Berlín. Les nacions democràtiques, en un nou acte de debilitat davant l'arrogància nazi, participaven de la parafernàlia feixista; mentrestant els republicans espanyols eren abandonats a la seva sort. Només un reduït grup d'atletes i artistes es reunia aquells mateixos dies d'agost a Praga per testimoniar el seu rebuig al muntatge militarista de l'expansionisme alemany.

Barcelona, aspirant olímpica

És cert que l'Olimpiada Popular de Barcelona fou plantejada com a culminació de la campanya internacional de boicot a la celebració d'uns Jocs manipulats pels nazis. Però no és menys cert que l'oportunitat olímpica havia estat buscada amb perseverància pels

UN CARTELL MILITANT DE L'ANTIFEIXISME.

barcelonins. Després de l'èxit de l'Exposició Internacional de 1888, els moderns Jocs Olímpics restaurats es veien com una segona oportunitat de projecció internacional per a la ciutat. El 1920 es gesta una comissió ciutadana amb la finalitat de postular la ciutat com

a candidata a ser la seu de l'edició de 1924; participaven en la comissió destacades personalitats monàrquiques com el baró de Güell (nomenat membre del COI el 1922), homes propers a la Lliga i la plana major de l'esportisme. En la seva reunió de 1921 el COI, però, pressionat pel baró de Coubertin, escollí París com a seu; per compensar les altres candidatures s'arribà a l'acord tàcit de celebrar els Jocs de 1928 a Amsterdam, els de 1932 a Los Angeles i es pressuposà que a Barcelona li correspondrien els de 1936. La ciutat, que organitzava mentrestant l'Exposició Universal de 1929, va aprofitar per construir-hi un estadi olímpic.

Les expectatives barcelonines en arribar la 30a. sessió del COI, que havia de designar la seu per als Jocs de 1936, eren immillorables. La reunió tingué lloc a Barcelona el 24 d'abril. Tanmateix, només 19 dels 67 membres de l'organisme hi assistiren. La recent proclamació de la República a Espanya desvetllà el temor en els aristocràtics dirigents olímpics, hom decidí realitzar la votació per correu, el 13 de maig s'obrien les plicues a Lausana. Berlín obté 48 vots, Barcelona 16, hi ha 8 abstencions.

Generalment s'ha atribuït la decisió del COI als temors que la proclamació de la República inspiraven. L'argument no és menyspreable i cal admetre que l'autoexili del baró de Güell, precisament produït aquells dies, degué pesar dins de la família olímpica. Però cal no oblidar que Berlín ja havia estat candidata als Jocs de 1916 (que per raons òbvies no arribaren a celebrar-se); d'altra banda, si algun règim era inestable a l'Europa dels anys trenta, aquest era la República de Weimar. És doncs, necessari tenir en compte aquests elements: la pacient tasca de Theodor Lewald (membre alemany del COI), la retirada a favor de Berlín de les candidatures de Roma i Budapest, i sobretot la conjuntura política internacional que aconsellava una política d'integració per a Alemanya.

els jocs nazis i el respecte a la carta olímpica

El gener de 1936 Hitler accedia a la cancelleria alemanya; una setmana abans s'havia constituït el comitè d'organització dels Jocs de Berlín. El racisme, l'esperit de revenja, l'odi a la cultura lliure, la intolerància envers les minories, l'antisemitisme, el culte a la força bruta, la militarització a ultrança i la preparació per a la guerra constituïen algunes de les característiques més acusades dels nous governants alemanys. En la propaganda nazi, l'esport es posava al servei de les aspiracions guerrerres per tal de forjar una joventut de soldats d'acer.

L'ideòleg nazi de l'esport, Bruno Malitz, escrivia el 1933 aquest violent al·legat antisemita: «La doctrina jueva dissol la força del poble (...) El nacional-socialisme lluita contra el judaisme dissolent i efeminat (...) Els dirigents esportius jueus i aquells qui estan contaminats pel judaisme, els pacifistes i els reconciliadors

de pobles no tenen lloc a la pàtria alemanya. Són pitjors que el còlera, la tuberculosi, la sífilis, pitjors que les hordes incendiàries de calmucs, pitjors que l'incendi, la inundació, les grans sequeres, pitjors que les plagues de llagosta, el gas asfixiant, pitjors que tot això, car aquests elements només destrueixen alemanys, mentre que els jueus volen destruir l'Alemanya mateixa.»¹ Però no sols els jueus eren víctimes del furor racista, podem llegir a la premsa nazi aquest altre text: «Els negres no tenen res a fer a les Olimpíades (...) es pot, malauradament, constatar avui dia com els homes lliures sovint han de competir amb els esclaus negres. És una vergonya i un enviliment incomparable de l'esperit olímpic, els antics grecs es revoltarien en les seves tombes si veiessin allò que han fet els homes moderns amb els seus jocs sagrats. (...) els negres han de ser exclosos de l'Olimpíada de Berlín.»²

Davant l'agressivitat de la propaganda nazi no és estrany que l'opinió pública internacional, i fins i tot els conservadors membres del COI, s'inquietessin. El mateix mes d'abril de 1933 comença als EUA la campanya de protesta pels Jocs de Berlín promoguda primerament per l'*American Jewish Congress*. El principal temor no està en la composició de les delegacions estrangeres, on Hitler poca cosa tindrà a dir, sinó en el respecte a la Carta Olímpica a l'hora de formar l'equip alemany; la qüestió és si els atletes seleccionats ho seran exclusivament en virtut de les seves marques, o si es produiran casos de discriminació racial. Els nazis consideren aquesta qüestió com un afer interior. En aquest punt el COI naturalment no pot transigir. El juny de 1933 se celebra a Viena la 31a. sessió del COI, Baillet-Latour n'és elegit president. Otto Mayer, l'historiador de l'olimpisme, l'ha resumida així:

«El Comitè aborda la qüestió dels Jocs de Berlín, (...) el comte de Baillet-Latour pregunta als delegats alemanys si poden donar garanties de l'observació dels articles de la Carta Olímpica relatius a les regles de qualificació. Les garanties són donades (...) s'especifica que els jueus alemanys no seran exclosos de l'XI Olimpíada.»³

Els membres alemanys del COI i el Ministre de l'Interior, Frick, signaren una declaració compromentent-se a respectar el reglament olímpic. Les autoritats olímpiques dirigiren tots els seus esforços a obtenir garanties formals del respecte a la Carta Olímpica, mentre els sectors que consideren inútils aquestes garanties comencen a propugnar el boicot. El maig de 1934 la sessió d'Atenes del COI tornarà a abordar la qüestió; Mayer ha escrit:

«Lord Aberdon (Gran Bretanya) pregunta als seus col·legues alemanys si els atletes jueus tindran ocasió d'entrenar-se, May Garland (EUA) fa la mateixa pregunta i al·lega que de continuar la campanya d'excitació que duu a terme la premsa americana és possible que es prengui la decisió de no participar en els Jocs.

BARCELONA. ESTADI DE MONTJUÏC (23-II-1936). PARTIT INTERNACIONAL DE FUTBOL ESPANYA-ALEMANYA. LA SALUTACIÓ DELS DOS EQUIPS ÉS PROU SIGNIFICATIVA DEL MOMENT HISTÒRIC

El president remarca que ell no ha deixat d'estar en contacte amb els membres alemanys i que en aquest país s'està realitzant un seriós esforç per mantenir l'esport al marge de la política (...) Lewald declara que els acords de Viena seran lleialment respectats, que els no-aris tenen totes les possibilitats d'entrenar i participar, (...) i per la seva banda Baillet-Latour declara que té la impressió que els partits polítics hostils a Alemanya intenten excusar-se en l'olimpisme per llençar els seus atacs. Considera que les proves i les seguretats donades pels membres alemanys són satisfactòries, així com també la declaració oficial. El Comitè estima que l'aspecte polític de la qüestió no és de la seva incumbència, que el seu paper és mantenir l'esport separat de la política i enregistra amb satisfacció la declaració de les autoritats alemanyes, i declara que les proves aportades pels organitzadors estableixen d'una manera definitiva que tot està en ordre per poder considerar els atletes alemanys dins la perfecta legalitat.»⁴

A partir d'aquest moment la posició oficial del COI serà aquesta: separació de l'esport i de la política, respecte a la Carta Olímpica i satisfacció per les garanties donades per les autoritats alemanyes. Res no s'oposa a la celebració dels Jocs a Berlín. Natural-

ment, el punt de vista de l'oposició alemanya és ben diferent, un grup d'intel·lectuals s'expressa en aquests termes:

«Malgrat els compromisos solemnes presos davant l'opinió pública mundial de considerar els aris i no-aris amb els mateixos drets com a concurrents olímpics. El govern nacional-socialista ha convertit en sistema aquesta discriminació racista a la pràctica. Els esportistes jueus no poden entrar als clubs esportius alemanys. L'entrenament preparatori per a les proves olímpiques és impossible perquè els és negat l'accés als equipaments esportius. Els esportistes aris són cridats a l'ordre i difamats si competeixen amb no-aris.»⁵

el moviment internacional de boicot a l'olimpiada de Berlín

Després de la reunió d'Atenes on el COI donava llum verda als Jocs de Berlín, els amplis sectors d'opinió que percebien el perill nazi, i la desnaturalització a què els objectius olímpics podien ser sotmesos, es veuen abocats de fet a una única solució: començar la campanya de boicot.

Als EUA era on l'opinió estava més sensibilitzada; ja el juny de 1933 la potentíssima AAU (*Amateur*

Athletic Union) llançava una duríssima advertència; no autoritzaria cap atleta americà a participar en els Jocs de Berlín si el Comitè Olímpic Alemany i el seu govern no modificaven la seva actitud envers els atletes d'origen jueu. El moviment d'oposició als EUA tindrà una enorme amplitud; no sols hi participen les comunitats jueves, sinó també els catòlics, els sindicats i en general tots els sectors progressistes. El boicot americà apareix com una possibilitat real, els nazis hauran d'esforçar-se per donar una imatge moderada. Per tal d'aconseguir-ho no els mancaran aliats, en especial el president del Comitè Olímpic Americà, Avery Brundage (que després de la guerra ocuparia la presidència del COI). Després d'un viatge d'enquesta a Alemanya, declararia «els atletes jueus alemanys estan satisfets amb la seva situació». Finalment, el desembre de 1935, la reunió anual de l'AAU aprovà per 61 vots contra 57 «preconitzar la participació sense que això suposi l'aprovació de la política del país organitzador». L'endemà, la premsa jueva americana titularia «Mr. Brundage ha aconseguit una gran victòria nazi». No hi hauria boicot americà. No hi feia res que aquell mateix any s'haguessin dictat les lleis racistes de Nuremberg amb la finalitat declarada de «conservar la puresa de la sang alemanya».

Si als EUA el boicot s'havia sostingut en amplis sectors del moviment esportiu, particularment l'AAU, i els mòbils per sostenir-lo havien estat bàsicament religiosos i morals, a Europa el boicot va ser l'obra del moviment obrer i dels exiliats alemanys. El viratge tàctic de la Internacional Comunista permeté la creació de fronts populars contra el feixisme, el setembre de 1935 les dues internacionales obreres signaven un comunicat conjunt a favor del boicot. A partir d'aquest moment es van crear comitès de defensa de la idea olímpica a França, Dinamarca, Gran Bretanya, Països Baixos, Noruega, Grècia i Txecoslovàquia.

Després de fracassar als EUA, l'esperança dels partidaris del boicot se centrava en França. Mentrestant el mes de març es produeix la remilitarització de Renània, Hitler és cada dia una promesa més sòlida per desencadenar la guerra a Europa.

A França, socialistes i comunistes, i també els sindicats, havien preconitzat des de l'oposició el boicot a Berlín; quan se suscità la concessió d'un crèdit per a la preparació de l'equip olímpic s'hi oposaren taxativament; la qüestió, però, va haver de ser posposada perquè el Parlament es va disoldre. El maig el Front Popular encapçalat per Léon Blum guanyà les eleccions

L'AGRESSIVITAT DE LA PROPAGANDA NAZI VA COMMOURE ELS JOCS DE BERLÍN-36

a França. Així doncs, corresponia al govern del Front Popular decidir sobre la qüestió. Finalment, el mes de juny el govern proposà la concessió de dos crèdits, un d'un milió de francs per a la delegació que havia d'anar a Berlín, i un altre de 600.000 francs per a la delegació que acudiria a Barcelona. Un cop en el govern els socialistes francesos no pogueren sostenir els seus criteris a favor del boicot. El feble govern francès en un món ple d'amenaques de guerra on cercava mantenir una línia pacifista a ultrança, no va gosar desafiar obertament els nazis. Entestat a preservar la pau, no es veié amb cor d'iniciar la guerra olímpica. Igual com passaria amb la guerra d'Espanya la política d'inhibició i moderació francesa no féu més que esperar Hitler. Quan finalment la proposta de crèdits del govern es va posar a votació, fou aprovada amb 512 vots a favor i solament un en contra, el del jove diputat Pierre Mendès-France. Els diputats comunistes s'absentaren de la sala per no votar contra el Front Popular.

Després dels EUA, la participació de França representava una gran victòria per als dirigents del Reich. Els partidaris del boicot, però, prepararen diverses iniciatives. El 6 i 7 de juny se celebrava la Conferència Internacional per a la Defensa de l'Esperit Olímpic a París, pel juliol es preparava l'Olimpiada Popular de Barcelona, a l'agost al mateix temps que començarien els Jocs de Berlín se'n celebraven uns d'alternatius a Praga i alhora es projectava l'exposició antifeixista d'Amsterdam *De Olympiade onder Dictatuur*.

A la Conferència de París en nom de l'oposició alemanya va participar un nodrit nucli d'intel·lectuals antifeixistes, entre ells Heinrich Mann que pronuncià el seu famós discurs «Els esportistes olímpics gladiadors de Hitler». La conferència finalitzà amb una crida al boicot i una advertència sobre el caràcter amenaçador per a la pau mundial del règim nazi.

L'olimpiada popular de Barcelona

Després de la conferència, el punt culminant de la campanya de boicot era l'Olimpiada Popular de Barcelona que s'havia de celebrar del 16 al 26 de juliol. La gestació de la iniciativa fou rapidíssima. En ocasió de commemorar-se el 14 d'abril tingué lloc a Barcelona una gran manifestació esportiva sota el signe de la lluita per l'alliberament del dirigent esportiu i del partit comunista alemany Ernst Thaelman, presoner dels nazis. D'ací sortí la idea de celebrar una olimpiada alternativa a la de Berlín. El 9 de maig es feia públic el manifest del comitè organitzador on s'expressaven les raons de la convocatòria en els termes següents:

«Malauradament en la societat actual hi ha sectors que abusen de l'esport i l'exploten per a fins propis militaristes i guerrers, i aprofitant l'afany i l'entusiasme de la joventut per l'esport la condueixen al camí de la guerra (...).

EL CARTELL DE LES OLIMPIADES AL BERLÍN DE HITLER

»És especialment als països feixistes com Alemanya i Itàlia i altres, i també per les tendències feixistes existents als diferents països, on s'abusa de l'esport per a finalitats militaristes (...) El feixisme canvia el sentit de l'esport, d'un instrument per a la pau i la fraternitat, en fa un instrument de la maquinària de la guerra.

»Els Jocs Olímpics que es preparen a Berlín són una falsificació vergonyosa, una befa del pensament olímpic. En un país on milions d'esportistes estan privats de continuar l'activitat social, on milers dels millors esportistes estan empresonats, on la majoria del poble laboriós està sota l'amenaça de la persecució per les seves conviccions o per la seva religió, on es declara fora de la llei tota una raça, aquest país no és el lloc per acollir uns veritables jocs olímpics.

»L'Olimpiada Popular de Barcelona recull la idea de l'esperit olímpic original i vol realitzar aquesta magna iniciativa sota el signe de la fraternitat dels homes i els pobles.»⁶

Pocs dies després Companys rep el Comitè i li dona el patrocini de la Generalitat. Arreu es creen comitès semblants i comencen a rebre's adhesions. El 19 de maig és elegit el Comitè Executiu del Comitè Orga-

nitzador. El formen: president, Josep A. Trabal (diputat a Corts per ERC); vice-presidents, Jaume Miravittles i Pere Aznar (diputat al Parlament de Catalunya, també per ERC); secretaris, Lluís Meléndez i Jordi Martín; vocals, J. Massip, L. Sbert, Gerard M. Valden, Soler i Bru, R. Mercader, J. Brunet, J. Costa, F. Gibert i la senyoreta Castelltort. Hi són representats elements polítics propers al Govern de la Generalitat i dirigents de l'esport popular. Mentrestant el Govern de la República denega qualsevol subvenció per participar a Berlín. El president del COE, Pi i Sunyer, dimiteix i, finalment, només l'equip d'hípica, format per militars, es disposa a participar-hi.

El 6 de juliol a Garches té lloc la presentació de l'equip francès que participarà a l'Olimpíada de Barcelona. Hi ha present una delegació de la Generalitat encapçalada per Trabal, Puig i Ferreter, Xirau i Rovira i Virgili. Dos dies després es pot llegir a *La Humanitat*: «Aquesta magnífica festa, que acabà enmig d'un indescriptible entusiasme, ha estat una demostració en pro de l'Olimpíada Popular i en pro de la creació d'un potent moviment esportiu popular internacional.»

En la conjuntura dels anys trenta el moviment de boicot esdevé, més enllà del defensor de l'autèntic esperit olímpic, el postulant d'un esperit olímpic nou que posa l'accent en el caràcter popular enfront de l'elitisme, i en la fraternitat internacional davant de la competitivitat.

Mentrestant la premsa conservadora i gran part dels sectors esportius més tradicionals ridiculitzen la iniciativa presentant-la com un muntatge d'inspiracionista. Tot i la presència d'una delegació de jueus palestins, la presumpta inspiració jueva és una fal·làcia. L'única participació jueva en l'organització consisteix en la visita que Kurt Baruch en nom de la Comunitat Israelita de Barcelona fa al president Companys per tal d'oferir-se en la preparació dels Jocs.

Finalment les delegacions participants seran: Bèlgica, Dinamarca, Algèria, Canadà, Grècia, Finlàndia, Gran Bretanya, Noruega, Irlanda, Marroc, Països Baixos, Palestina, Suècia, Txecoslovàquia, URSS, EUA, Alemanya, Itàlia, Hongria, Suïssa i França. Aquestes dues darreres, les més nombroses, dels dos mil atletes estrangers mil cinc-cents són francesos, i dos-cents suïssos; a més hi participaran quatre mil espanyols i s'esperen vint mil visitants. És especialment remarcable l'adhesió de la Federació Internacional de Marxa, l'únic organisme internacional de l'esport oficial que opta per l'olimpíada alternativa.

També es va encarregar un himne de l'Olimpíada Popular. Josep Maria de Sagarra en va fer la lletra i l'exiliat alemany Hans Eisler (col·laborador de Bertolt Brecht que anys després compondria l'himne de la República Democràtica d'Alemanya), la música.

El parc de Montjuïc, amb l'estadi i les instal·lacions esportives, s'habilità com a *Poble de l'Olimpíada Po-*

pular, al Palau de les Missions es va preparar un menjador amb capacitat per a tres mil comensals per torn; per allotjar els atletes es disposaren els edificis-hotel de la plaça d'Espanya.

Per tal de cobrir els serveis es van fer crides voluntàries a metges i estudiants de medicina per cobrir el servei sanitari; a la població en general es féu una crida per a l'allotjament a la vista de l'escassetat de places hoteleres. En la mateixa línia podem llegir en els diaris aquest anunci «Trameteu jocs d'escacs a l'Olimpíada Popular». Només l'ampli suport social aconseguit en va fer possible l'organització en tan sols dos mesos.

El 19 de juliol tot estava disposat per a la celebració dels Jocs i la Setmana del Folklore Popular. Un cop ofegada la sublevació a Barcelona, mentre els atletes estrangers eren evacuats, molts dels esportistes espanyols partien cap al front.

El pretès apoliticisme olímpic es revelava com la més gran de les mistificacions. La bandera de l'apoliticisme en l'esport havia estat aixecada per tots amb finalitats polítiques. Pels nazis que organitzaren l'Olimpíada com una demostració de la seva superioritat racial i amb finalitats clarament intimidatòries i propagandístiques. Pels seus adversaris: jueus, catòlics, sindicats, partits obrers i progressistes, per tal de denunciar l'atrocitat del règim que els perseguia. I finalment, tristament, pels governs democràtics i la cúpula olímpica per ocultar la seva vergonyant claudicació davant les aspiracions de Hitler. Aquell mes d'agost el terror feixista es cobrava les seves primeres víctimes en els camps de batalla espanyols; no havien de passar tres anys abans que la humanitat se submergís en l'espiral de l'horror i l'atrocitat.

JOAN FUSTER SOBREPÈRE
director de L'AVENÇ

Notes

- 1.- Bruno Malitz, *Die leibeserziehung in der national-sozialistischen Idee*, pp. 43-45, Munich, 1933. Citat a Jean-Marie Brohm, *Jeux Olympiques a Berlin. 1936 la mémoire du siècle*, pp. 24-25, Bruxelles, 1983.
- 2.- *Völkischer Beobachter*, 19-8-1932. Citat a Jean-Marie Brohm, *op. cit.*, pp. 25.
- 3.- Otto Mayer, *A travers les anneaux olympiques*, p. 139, Genève, 1960.
- 4.- *Ibidem*, pp. 144-145.
- 5.- Publicada a París i a Praga el 1935, aquesta declaració emana d'un grup de personalitats alemanyes que l'agost de 1935 havien constituït un comitè per a la creació d'un Front Popular alemany. Es troba reproduïda íntegrament a Jean-Marie Brohm, *op. cit.*, pp. 206-207.
- 6.- *La Humanitat*, 9-5-1936.